

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И
АДМИНИСТРАЦИЯ“
КАТЕДРА „АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ
И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ“**

ПАВЕЛ МАЧИЯШЧИК

**УПРАВЛЕНИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ПОЛША
И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за придобиване на научна степен „доктор на науките“

Професионално направление 3.7. “Администрация и управление“
Докторска програма „Организация и управление извън сферата на
материалното производство”

Варна, 2018

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“
ФАКУЛТЕТ „МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И
АДМИНИСТРАЦИЯ“
КАТЕДРА „АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ
И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ“**

ПАВЕЛ МАЧИЯШЧИК

**УПРАВЛЕНИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ПОЛША
И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд

за придобиване на научна степен „доктор на науките“

Професионално направление 3.7. “Администрация и управление“
Докторска програма „Организация и управление извън сферата на
материалното производство”

Научен консултант:
Игор Геннадиевич Бритченко,
доктор на икономическите науки, професор

Рецензенти:

проф. д-р Тилчо Колев Иванов
проф. д. ик.н Севдалина Илиева Димитрова
проф. д. ик. н. Гошо Кирилов Петков

Варна, 2018

Дисертационният труд с обем от 347 страници се състои от въведение, изложение в 5 глави, заключение и библиография, списък на таблиците, списък на графиките и списък на схемите. Съдържанието на разделите е разпределено в отделни параграфи, като в края на всеки раздел са направени конкретни обобщения, изводи, практически препоръки или добри практики. Библиография, съдържаща 173 литературни източника и 12 нетографични позиции. Освен това, в заключителната част на изследването, се съдържат приложения, с информация за: университетската инфраструктура, публикуваните от нея статии, постановления на Комитета по акредитация на Полша и сертификати, подписани от министъра на здравеопазването, вътрешната система за обезпечение на качеството, медицинското образование и дипломите за висше образование. Дисертацията завършва с приложени таблици и рисунки.

Дисертационният труд е обсъден в катедра „Администрация, управление и политически науки” при факултет „Международна икономика и администрация” и насочен за защита пред научно жури.

Публичната защита ще се проведе на открито заседание на научното жури на 12.12.2018 г. от 13:00 ч. в Заседателната зала на Ректората на ВСУ „Черноризец Храбър”.

Материалите по защитата са достъпни в кабинет 204 във ВСУ „Черноризец Храбър” и на сайта www.vfu.bg Раздел „Докторантури”.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Въведение

В съвременното общество знанията, навиците и социалната компетентност на персонала играят ключова роля в процеса на развитие на всяка организация. В същото време те са източник на прогрес, двигател на промените и създаването на конкурентно преимущество.

Образованият човек е като стълб, без който икономически успех не може да бъде достигнат. В икономиката, основана на знания и компетентности, непрекъснато нараства потребност от квалифицирани специалисти в различните отрасли на промишлеността, а също така и от специализиран управленски персонал. От особено значение е ролята на сътрудниците, които имат не само теоретични знания, но и специфични професионални навици и междуличностни компетенции. Тези въпроси се разглеждат в редица европейски и национални стратегически документи, които са основа за реализация на социално-икономическата политика. Подчертава се, че получаването на специализирани знания и професионални навици, увеличава шанса за получаване на привлекателна работа. В същото време следва да се отбележи, че за достигане на тази цел е необходима абсолютно ефективна система на образование в университетите, насочена както към повишаване на човешкия капитал, така и към неговата професионална квалификация. Образованият персонал ще подпомага дейността по социално-икономическото развитие на страната и ще подобри качеството на човешкия капитал. По тази причина важноста на професионалното и практическото образование, което да е на високо ниво, постоянно расте.

Съветът на Европа също подчертава необходимостта от инвестиране в човешкия капитал и изменение, или адаптация на системата на образование и наука, включвайки висшето образование, към текущите

тенденции в обществото, основано на знания. Аналогична заявка е представена в «Стратегия за национално развитие 2020», в която ясно е указано, че в днешно време квалификацията и професионалните навици определят заетостта. Отговорността за основната подготовка на персонала е приоритет, свързан с качеството на образователните услуги, особено на тези, които са част от висшето образование. Предполага се, че основно знанията ще определят развитието на обществото и икономиката. Все по-често университетите си поставят за задача да дадат отговор на разнообразните съвременни тенденции, посредством създаване на нови образователни програми, съответстващи на потребностите на пазара на труда. Всичко това предизвиква необходимост да се адаптират методите, формите и образователните програми към изискванията на съвременността, за да могат завършващите университета, не само да оправдаят очакванията на работодателите, но и със своите знания да развиват съвременната икономика. Следва да се подчертае, че днес знанията се явяват извънредно ценен ресурс. Значима задача на днешните университети е и отговор към тенденциите в областта на образованието и потребностите на пазара на труда, стремеж за непрекъснато подобряване на качеството на обучение, което е важен елемент за преодоляване на формализираната система на обучение.

Квалификацията и професионалните навици, получени от учащите се по време на университетското образование, се проверяват както в местния, така и националния пазар на труда. По този начин, висшето образование и икономиката трябва да са обединение от субекти, които са взаимозависими и влияят на тяхната дейност. Ролята на университетите също се заключава в това, да се проследява промяната на пазара на труда и бързо да се реагира на нея, внедрявайки нови специалности и специализации на обучение, иновационни дидактически методи и ефективни инструменти за оценка на практическите компетенции, които се

придобиват от студентите. По този начин, обосноваването на проведените изследвания е свързано с кадровите потребности на постоянноменящата се икономика и внедряването на образователни процеси от университетите, което ще даде на студентите не само теоретични знания, но и най-вече практически, под формата на професионални навици, необходими на всепо-взискателния пазар на труда. Затова изследванията са ориентирани към висшето професионално образование и в частност към анализа на компетенциите на завършващите професионално обучение с практически профил.

2. Актуалност и значимост на темата на изследването

Актуалността на изследването е свързана и с водените национални научни и социални дебати по въпроси, свързани с управлението на висшето образование в Полша, които продължават много години и които изискват значителна реконструкция, с цел преодоляване на минали неефективни практики. Затова в представеното изследване се правят редица предложения за промяна в системата на висшето образование и наука. Най-важни от тях са: повишаване качеството на обучение на студентите, ориентация към потребностите на пазара на труда, диверсификация на моделите на университетите и изследователските институти, динамично развитие на университетите в направление иновации, активно сътрудничество между науката и бизнеса, създаване на нови пътища за развитие на академичните преподаватели, промяна на системата на финансиране на различните университети (академично и професионално), увеличаване на автономията и дебюрократизиране на университетите, а също и интернационализация на висшето образование и наука. От практическа гледна точка, изследването може да бъде използвано като материал за преосмисляне на текущото състояние на качеството на обучение на студентите в Полша. Това изследване също се

явява своеобразно обръщение към интелектуалните кръгове, формиращи мнение, за спиране на негативните процеси във висшите учебни заведения, което в края на краищата играе значителна роля за подобряване знанията на студентите, за развитието и формирането на тяхната автономия и моделирането на нови социални механизми. По този начин, актуалността и обосноваността на изследването е свързана с представянето на нов модел на управление на висшето образование в Полша, в чиято основа е политика, ориентирана към бъдещето, към управлението на университета, който да е освободен от риска на вземане на неправилни решения. Предложенията по изменения в системата на висшето образование, посочени в изследването, също могат да бъдат използвани от научни работници, педагогически специалисти и служители на съответните министерства при обсъждане на въпроси, свързани с подготовката на нови нормативни документи.

3. Обект и предмет на изследванията

Обект на изследването е управлението на системата на висшето образование в Полша и пазара на труда.

Предмет на изследването са обществените отношения на държавата в образователната сфера и на пазара на труда в Полша.

4. Цели и задачи на дисертационния труд

Изследване на отношенията в управленската структура на висшето образование на Полша и тяхната взаимовръзка с пазара на труда. Търсене на отговори на следните въпроси:

1. **Оправдани ли са икономическите разноси, свързани с образованието на учащите се и използване на потенциала им за развитие на съвременните технологии и иновации?**

2. Каква е ролята и ефективността на работодателите при създаване на изменения в правовите актове (закони и постановления), които затрудняват завършващите университета да получат първото си работно място? Отговаря ли висшето образование на променящото се търсене на пазара на труда?

3. Необходимо ли е да се промени управлението на висшето образование, и ако да, то в какъв аспект (юридически, финансов, дидактически и използване на нови качествени инструменти)?

4. Отговаря ли е съдържанието на образователните програми и специалностите във Висшето учебно заведение в Тарнобжег за развитието на отделните отрасли на икономиката?

Период на изследването

Изследването обхваща периода от 2008 до 2018 година.

5. Хипотези и изследователски въпроси

Основна хипотеза:

Теоретичните и практическите аспекти на държавната политика в сферата на образованието са тясно свързани с функционирането на пазара на труда в Полша.

Подхипотеза 1: Предполага се, че съществуват фактори, които подпомагат успешната подготовка на завършващите университета в реализацията им на пазара на труда:

1. Дипломата за завършен университет е официален документ, чрез който работодателите получават информация за професионалната квалификация, получена при завършване на обучението.

2. Завършването на професионално обучение дава на студентите по-добри работни места, отколкото завършването на теоретично (академично) обучение.

3. Получаването на висше професионално образование и квалификация дава сигурност на завършилите, даден университет, в реализацията им на пазар на труда и в различните отрасли на икономиката.

4. След завършване на професионално обучение, випускниците бързо ще започнат работа по получената професия, особено ако тя е дефицитна на пазара на труда.

5. Завършването на професионална квалификация дава увереност при устройване на работа и гарантира съществено увеличение на доходите, свързани с тях.

6. Образователните програми позволяват успешно да се подготвят студентите за излизане на пазара на труда.

7. Времето и мястото на провеждане на практиката, позволяват на студентите да получат професионални навици, такива, каквито очакват работодателите.

8. Резултатите от обучението в областта на знанията, навиците и социалните компетенции, отговарят на изискванията на настоящия пазар на труда.

9. Възможността за едновременно обучение по повече от една специалност дава на завършващите по-голяма възможност в реализацията им, при предоставените предложения на пазара на труда, отколкото на завършващите една специалност.

10. Количеството, типът и професионалният опит на академичния персонал се използват от студентите за придобиване на съвременни теоретични знания и специални професионални навици.

11. Семинарите по практическо обучение за специалности от практическия профил се използват за осъществяване на дейност, която е насочена към придобиване на навици, предоставяни от професионалисти с многогодишен опит и работа по дадената професия.

12. Международната система за обмен на студенти Erasmus +, позволява да се внедряват съвременни образователни програми от други академични центрове по целия свят.

Подхипотеза 2: Предполага се, че има фактори, които пречат на ефективното излизане на завършилите на пазара на труда:

1. Интензивното обезпечение на професионалната дейност, особено в изменящата се система, възпрепятства систематичното и активното участие на студенти в занятия на дидактически и професионални практики.

2. Прекалено много кредити и резултати от обучението (W + U + KS), които не способстват за ефективно образование.

3. Прекалено високи дидактически изисквания, предявявани към студентите от лекторите, водят до прекъсване на тяхното по-нататъшно образование.

4. Ниското качество на образование не позволява на завършилите да се конкурират на пазар на труда.

5. Неспособността за получаване на професионална квалификация в университета води до отстраняване на завършилите от пазара на кандидати с търсени квалификации.

6. По-ниският престиж на професионалното училище, от университета, предизвиква недостиг при набиране за професии, определени като социално непрестижни.

7. Не добрият избор на обучение в дадена област води до по-малък шанс за започване на работа след завършване на образованието.

6. Методология на проведените изследвания

Методологията, използвана в управленческите науки, включва изследвания, насочени към формиране на характера на управление като наука, нейният предмет, типове и методи на изследване, а също обяснения на произхождащите явления и процеси. Управлението е наука с обширна

вътрешна структура, която определя нейния междудисциплинарен характер. Методологията на управлението разглежда различни проблеми и методи за тяхното решение. Науката за управление, използва методи, които са приложими както в икономическите, така и в хуманитарните науки. В проведеното изследване са използвани два метода:

1. Монографичен.
2. Метод на разглеждане на документи.

Методи на изследване:

1. Анкети, служещи за събиране на мнения от студентите по теми за провеждане на дидактически занятия.
2. Анкети, адресирани към работодателите, диагностициращи първоначално очакваните резултати от обучението.
3. Анкета, насочена към завършващите, диагностицираща начално очакваните резултати от обучението.
4. Въпросник за оценка на качеството на образование, адресиран към студента.
5. Въпросник, оценяващ качеството на образование, адресиран към преподавателя.
6. Анкета за оценка на професионалната практика и практическите занятия.
7. Лист за периодична оценка на преподавателя.
8. Отчет за посещение на дидактически занятия.
9. Отчет за посещение на професионални практики.
10. Отчет за консултации с вътрешно заинтересувани страни.
11. Протокол за консултации с външни заинтересувани страни.
12. Анкета за оценка на дейността на центъра за кариера.
13. Отчет за проверка на резултатите от обучение.

14. Протокол от анализа за съответствие на въпросите от изпита с резултатите от обучението, приети по учебна програма.

15. Документи на Съвета на работодателите.

16. Протоколи от програмни съвети за конкретни факултети.

17. Принцип за избиране на преподаватели за провеждане на занятия.

18. Принцип за получаване и обработка на информация от външни и вътрешни заинтересувани страни.

19. Процедура за разпространение на информация.

20. Принцип и метод за потвърждение на резултатите на всеки етап на обучение - окончателна, проектна и изпитна работа.

21. Принцип и метод на потвърждение на резултатите на всеки етап на обучение – стажове.

22. Процедура и участие на вътрешни и външни заинтересувани страни в процеса на определяне и проверка на предполагаемите резултати от обучението.

23. Вътрешен системен одит за обезпечение качеството на образование.

7. Научна новост на изследването

1. Доказано е, че заедно с икономическото развитие на страната възниква необходимост от обучение на професионален персонал и ново законодателството на страната, което да спазва тези промени. Икономическото развитие на страната доведе до ново разбиране за висшето образование, което сега се възприема като инструмент за законодателство, който не е в състояние да се придържа към тези промени. Икономическото развитие на страната доведе до различно възприемане на висшето образование, което сега се разбира като средство за запълване на много области на икономиката.

2. Показано е, че дипломиралите се от различни специалности са търсени на пазара на труда, което осигурява постоянен приток на персонал към различни сектори на икономиката. Следователно, новата роля на висшето образование, е създаването на нова дидактическа реалност, която да подготви изцяло младите хора за бързо променящите се условия на труд.

3. Подобрена и допълнена номенклатура с нови направления във висшето образование, предизвикана от необходимостта за отделяне на дидактическите функции от научните. Това обосновава нуждите от практическо обучение на студенти, използващи съвременна инфраструктура, имитираща реални професионални ситуации, както и да идентифицира държавните органи и университетите, отговарящи за реформата на висшите учебни заведения и цялата система на висшето образование в Полша.

4. Необходимите задачи на държавните органи са обосновани и идентифицирани, насочени към трансформиране на модела на управление в управленски, чрез въвеждане в структурите на ръководния персонал на университета на набор от образователни програми, които да увеличат управленските компетенции. Необходимостта от изграждане на пазарно партньорство с бизнес средата с цел повишаване на ефективността на продължаващите промени в университетите.

5. Доказано е, че ректорът, като централен орган на университета, който има законови правомощия, отговаря за подготовката на студентите за работа в различни сектори на икономиката. Чрез всеобхватна административно-формална дейност университетът трябва да въведе промени, които икономиката очаква.

6. Утвърждава се, че ролята на държавните висши професионални институции в системата на висшето образование в Полша нараства и държавата трябва да адаптира съдържанието на съществуващите

нормативи към осъществяване мисията на висшите професионални учебни заведения, която подготвя студент за заетост. Освен това е доказано, че държавата трябва да разполага с правни инструменти за признаване от висшите професионални образователни институции на принципа, свързан с рационалността за обучение на младите хора по определени професии, необходими на пазара на труда. Проучванията показват, че висшите професионални училища, научните изследвания и приложната работа, свързани с регионалния пазар на услуги, подобряват качеството си на обучение и същевременно повишават конкурентоспособността си.

7. Доказано е, че предложените промени в системата на висшето образование дават възможност да се провери съответствието на определен брой и видове висши учебни заведения по отношение на тяхното финансиране и ползите, които те дават на различни сектори на икономиката. Мярката на тази зависимост може да бъде процентът на завършилите, които остават безработни за по- дълго време.

8. Доказва се, че отделни клаузи от законодателство създават пречки при наемането на завършилите висше образование. Създаденият от полската държава списък с 380 "регулирани" професии е нарушение на европейския принцип за свободно движение на труда.

9. Създаването на нова рамка за функциониране на висшето професионално образование, ще засегне необходимостта от промяна на методите за управление на висшето образование, особено при въвеждане на външни представители (икономика) в тези структури. Използването на представители на икономиката в управлението на университетите, открива нови перспективи за развитие, показва конкурентоспособността си и това води до подобряване на очакваните образователни услуги на пазара на труда.

10. Установено е, че промените във функционирането на висшето образование ще окажат положително въздействие върху пазара на труда и

ще задоволят нуждите на работодателите. Предприемачите ще престанат да бъдат пасивен предмет в системата, а ще се превърнат в активен субект, който ще влияе върху промяната на процеса на обучение на студентите. Това се превръща в елемент на конкуренция, в който работодателят избира само най-добрите висши учебни заведения за сътрудничество.

11. Показано е, че системата за висше образование разполага с необходимите инструменти за самостоятелна работа, създава специалности, разполага с необходимата персонална и дидактическа инфраструктура, но без промяна в законодателството, не може да повиши информираността на персонала за промени в пазара на труда.

8. Ограничения на изследването

Даденото изследване не разглежда функционирането на системата на средното, училищното и предучилищното образование. Не се разглежда също системата на висшето образование и пазара труда в други страни, освен Полша. Също не се разглежда системата за подготовка на докторанти, придобиване на научни степени и звания и тяхната връзка с пазара на труда.

Проведените изследвания са съсредоточени изключително към системата на висше образование в Полша и касаят нейната структура, включвайки различни видове университети, тяхната автономия, академично самоуправление и други елементи на функционирането им, описани в глава трета. Аналогично при представянето на пазара на труда, неговата структура, условията, търсенето и предлагането за завършилите висши учебни заведения са описани на базата на полската практика и не отчитат спецификата на пазара на труда в други страни от Европейския Съюз. При разглеждане на принципа за функциониране на висшето образование акцентът е върху Полша и предложенията за изменения, касаят само националните правни норми и организации за обучение на

студенти и не са обвързани с висшето образование на други държави-членки на ЕС.

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Дисертационният труд с обем от 347 страници се състои от въведение, изложение в 5 глави, заключение и библиография, списък на таблиците, списък на графиките и списък на схемите. Съдържанието на разделите е разпределено в отделни параграфи, като в края на всеки раздел са направени конкретни обобщения, изводи, практически препоръки или добри практики. Библиография, съдържаща 173 литературни източника и 12 нетографични позиции. Освен това, в заключителната част на изследването, се съдържат приложения, с информация за: университетската инфраструктура, публикуваните от нея статии, постановления на Комитета по акредитация на Полша и сертификати, подписани от министъра на здравеопазването, вътрешната система за обезпечение на качеството, медицинското образование и дипломите за висше образование. Дисертацията завършва с приложени таблици и рисунки.

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА 1. ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНАТА СИСТЕМА

1.1. ГЕНЕЗИС, МОДЕЛ И ИДЕНТИЧНОСТ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ

1.2. ФУНКЦИИ, РОЛЯ И КАЧЕСТВО НА АКАДЕМИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

1.3. ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПОЛША

1.3.1. ИСТОРИЧЕСКИ ОБЗОР

1.3.2. ЗАКОН ЗА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ ОТ 2005 ГОДИНА

1.3.3. МОДЕЛ НА СЪВРЕМЕННАТА СИСТЕМА НА ОБРАЗОВАНИЕ В ПОЛША

1.3.4. ВИДОВЕ ВИСШИ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ

1.3.5. НИВА НА ОБРАЗОВАНИЕ

1.3.6. КАТЕГОРИИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ

1.3.7. НАУЧНИ СТЕПЕНИ

1.3.8.ДЛЪЖНОСТИ

1.3.9.ЗВАНИЯ

1.4.СЪЗДАВАНЕ И ИЗПОЛЗВАНЕ НА НАУЧНИЯ КАПИТАЛ

1.5.ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

ГЛАВА 2. ПАЗАР И ПАЗАР НА ТРУДА

2.1.УСЛОВИЯ И ГЕНЕЗИС НА ПРЕОБРАЗУВАНЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

2.2.ИНСТИТУЦИИ НА ПАЗАРА НА ТРУДА И ТЕХНИТЕ ЗАДАЧИ

2.3.ОЧАКВАНИЯ НА РАБОТОДАТЕЛИТЕ ОТ ЗАВЪРШИЛИТЕ УЧИЛИЩА И УНИВЕРСИТЕТИ

2.4.ПРОФЕСИОНАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ СИСТЕМАТА НА ОБРАЗОВАНИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

2.5.ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ЗАОБИКАЛЯЩАТА СРЕДА

2.6.ПАЗАРЪТ НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ УСЛУГИ В СВЕТА НА ЕМПИРИЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ

2.6.1.МОТИВИ ЗА ОБУЧЕНИЕ И ИЗБОР НА УНИВЕРСИТЕТ

2.6.2.ПРОФЕСИОНАЛНИ ОЧАКВАНИЯ НА СТУДЕНТИТЕ И ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ

2.6.3.КАЧЕСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО

2.6.4.НАУЧНИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИ КАДРИ

2.6.5.ЗАВЪРШИЛИТЕ УНИВЕРСИТЕТ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

ГЛАВА 3. УПРАВЛЕНИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

3.1.МИСИЯ, ВИЗИЯ И СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА УНИВЕРСИТЕТА

3.2.АВТОНОМИЯ НА УНИВЕРСИТЕТА

3.3.ВИДОВЕ УНИВЕРСИТЕТИ И ТЕХНИТЕ ОРГАНИ

3.4.АКАДЕМИЧНО САМОУПРАВЛЕНИЕ

3.4.1.ЕВРОПЕЙСКИ ОПИТ

3.4.2.ПОЛСКИ ОПИТ

3.4.2.1.ПЪЛНОМОЩИЯ НА РЕКТОРА

3.4.2.2.ПЪЛНОМОЩИЯ НА СЕНАТА

3.5.УПРАВЛЕНИЕ НА ПЕРСОНАЛА ОТ УНИВЕРСИТЕТА

3.5.1.ПЛАНИРАНЕ НА ТРУДОУСТРОЙСТВОТО – ПЕДАГОГИЧЕСКИ, НАУЧНИ И ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРЕДПОСТАВКИ

3.5.2.ОЦЕНКА НА НАУЧНАТА И ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

3.5.3.РАЗВИТИЕ НА РАБОТНИЦИТЕ ОТ УНИВЕРСИТЕТА

3.6.УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЯТА

3.7.УПРАВЛЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕ

3.7.1.ЗАДАЧИ НА СИСТЕМАТА ПО КАЧЕСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕ

3.7.1.1.ИНДИВИДУАЛНА ПРАКТИКА НА ГВУЗ В ТАРНОБЖЕГ

3.8.УПРАВЛЕНИЕ НА ФИНАНСИТЕ НА УНИВЕРСИТЕТА

- 3.8.1.ДЕЙСТВАЩИ ПРАВНИ НОРМИ
- 3.8.2.ПРИНЦИПИ НА РАЦИОНАЛНО УПРАВЛЕНИЕ НА СТОПАНСТВОТО И ФИНАНСИТЕ
- 3.9.СЪЗДАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНО ПРЕДЛОЖЕНИЕ КАТО УСТАВНА ЗАДАЧА НА УНИВЕРСИТЕТА
 - 3.9.1.НИВО 5. В ПОЛСКАТА КВАЛИФИКАЦИОННА СИСТЕМА – ПРАВНО РЕГУЛИРАНЕ И ТЕКУЩО СЪСТОЯНИЕ
 - 3.9.2.БАКАЛАВЪРСКА СТЕПЕН И МАГИСТРАТУРА (ДВЕ НИВА)
 - 3.9.2.1.ЦЕЛИ И ПРОФИЛИ НА ОБРАЗОВАНИЕ
 - 3.9.2.2.КОМПОНЕНТИ НА ДВУПЛАСТОВАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА СИСТЕМА
 - 3.9.3.ОБУЧЕНИЕ НА ТРЕТО НИВО (ДОКТОРАНТУРА)
- 3.10. ПРОЕКТИРАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПРОГРАМИ В ЗАВИСИМОСТ ОТ ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ УНИВЕРСИТЕТ
 - 3.10.1.ОПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПОНЯТИЕТО КОМПЕТЕНЦИЯ В ЛИТЕРАТУРАТА
 - 3.10.2.ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ НА КОМПЕТЕНЦИЯТА В НАУКАТА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
 - 3.10.3.ТИПОЛОГИЯ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ
 - 3.10.4.ПРЕДРАЗПОЛОЖЕНОСТ И МЕЖДУЛИЧНОСТНИ КОМПЕТЕНЦИИ КАТО РЕЗУЛТАТ ОТ АКАДЕМИЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ
 - 3.10.5.РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ НА БЪДЕЩИТЕ РАБОТНИЦИ
- 3.11.РЕАЛИЗАЦИЯ НА СОЦИАЛНАТА ФУНКЦИЯ НА УНИВЕРСИТЕТА
 - 3.11.1.ФУНКЦИЯ НА СОЦИАЛИЗАЦИЯ
 - 3.11.2. СЕЛЕКЦИОННА ФУНКЦИЯ
 - 3.11.3.ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ФУНКЦИЯ

ГЛАВА 4. ПРОФЕСИОНАЛНА ДЕЙНОСТ НА ЗАВЪРШИЛИТЕ УНИВЕРСИТЕТ – УНИВЕРСИТЕТСКА ПРАКТИКА И ЗАКОНОДАТЕЛНО РЕГУЛИРАНЕ

- 4.1.РЕГУЛИРУЕМИ ПРОФЕСИИ КАТО ОГРАНИЧЕНИЕ НА СВОБОДАТА НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ
- 4.2.НЕГАТИВНИ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ РЕГУЛИРАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ДЕЙНОСТ
- 4.3.РЕГУЛИРАНИ ПРОФЕСИИ В ПРАВНАТА СИСТЕМА НА ЕС
- 4.4.ЗАВЪРШИЛИ ИЗБРАНИ СПЕЦИАЛНОСТИ И ДЕРЕГУЛАЦИЯ В НЯКОИ ПРОФЕСИИ
 - 4.4.1.СПЕЦИАЛНОСТ АДВОКАТ (АДВОКАТСКИ СТАЖАНТ) И ЮРИДИЧЕСКИ КОНСУЛТАНТ (СТАЖАНТ ЮРИСТ)

4.4.2. СПЕЦИАЛНОСТ ВЪТРЕШНА БЕЗОПАСНОСТ – ОХРАНА НА ФИЗИЧЕСКИ ЛИЦА И РАБОТНИЦИ ОТ ТЕХНИЧЕСКОТО ОБЕЗПЕЧАВАНЕ

4.4.3. СПЕЦИАЛНОСТ ТУРИЗЪМ И РЕКРЕАЦИЯ - ГРАДСКИ, МЕСТЕН, ПЛАНИНСКИ, ВИСОКОПЛАНИНСКИ ГИД И ЕКСКУРЗОВОД

4.4.4. СПЕЦИАЛНОСТ ФИНАНСИ И СЧЕТОВОДСТВО – БРОКЕР НА СТОКОВА БОРСА, БРОКЕР НА ЦЕННИ КНИЖА, ИНВЕСТИЦИОНЕН КОНСУЛТАНТ, АГЕНТ НА ИНВЕСТИЦИОННА КОМПАНИЯ

ГЛАВА 5. ПРАКТИЧЕСКИ ИЗМЕНЕНИЯ И ПРЕПОРЪКИ В СИСТЕМАТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

5.1. ПОВИШЕНИЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ОБУЧЕНИЕ НА СТУДЕНТИТЕ И НАСОЧЕНОСТ НА ОБРАЗОВАНИЕТО КЪМ ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

5.2. ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ НА ВИДОВЕТЕ УНИВЕРСИТЕТИ И ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ИНСТИТУЦИИ

5.3. ДИНАМИЧНО РАЗВИТИЕ НА НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ НА УНИВЕРСИТЕТА В НАПРАВЛЕНИЕ ИНОВАЦИИ И СЪТРУДНИЧЕСТВО НА НАУКАТА С БИЗНЕСА

5.4. НАУЧНО И ПЕДАГОГИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ

5.5. ИЗМЕНЕНИЕ НА НАЧИНА НА УПРАВЛЕНИЕ НА ВИСШИТЕ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ

5.6. ИЗМЕНЕНИЕ НА СИСТЕМАТА НА ФИНАНСИРАНЕ НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ

5.7. УВЕЛИЧАВАНЕ НА АВТОНОМИЯТА И НАМАЛЯВАНЕ НА БЮРОКРАТИЗАЦИЯТА НА УНИВЕРСИТЕТИТЕ

5.8. ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

ИЗВОДИ

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

НАУЧЕН ПРИНОС

БИБЛИОГРАФИЯ

БИБЛИОГРАФИЯ ON-LINE

ДОПЪЛНЕНИЯ

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

СПИСЪК НА РИСУНКИТЕ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд с обем от 347 страници се състои от въведение, изложение в 5 глави. **Първата глава** под название „*Висше образование и развитие на социалната система*“, съдържа 14 подзаглавия и се състои от 53 страници. В първата част е представен генезисът, моделът и идентичността на университетите, започвайки от Болонския университет, най-стария в Европа, до съвременните университети. За въведение към следващите подраздели се привежда описание на модела на висшето образование, предложен от Кларк, Ван Вуд, Браун и Мерриен. В този подраздел е отделено внимание на термина *университетска идентичност* в контекста на съображенията по Анета Александра. Световно разделение на водещи университети - американски и тези, които се стремят да станат по-узнаваеми - европейски, разкрива първия подраздел на изследването. В следващия подраздел (1.2 - 1.3) са описани функциите, ролята и качеството на академичното образование, а също структурата на висшето образование в Полша. За разкриване на тази тема са използвани историческият подход и действащи правни актове - Закон за висшето образование. Положенията на този закон са основа за формално представяне на полската система на висше образование, описание на типовете университети, нивата на обучение, категориите преподаватели, научни степени, длъжности и звания. Раздел 1.4. *Създаване и използване на научен капитал*, представя механизми за развитие на икономиката, основани на знания, посредством теоретични основи на построяване на макроикономически модели. В този подраздел основно внимание се отделя на концепцията *икономика на знанието*, която е въведена от науката, за да се подчертае новата парадигма на развитие - основана на знания и иновации, които в контекста на висшето образование са свързани с построяването на икономика на знанието, което се явява

дългосрочна задача, свързана с цивилизационни изменения и търсене на решение за ускоряване на темповете на икономическо развитие на ЕС. Първа глава приключва с програма за развитие на висшето образование в Полша, която в частност предвижда: повишаване на компетентността на преподавателите, подобрене на кадровата политика в университетите, повишаване качеството на докторантите и докторантурите, промяна на характера на изследванията, адаптация на образованието към различните способности на студентите, повишаване ролята на дидактическите постижения, интернационализация на висшето образование и създаване на нови типове научни подразделения.

Втора глава се нарича: „ *Пазар и пазар на труда*“. Тя съдържа 6 подгрупи, които се състоят от 60 страници. Въведението в главата и подразделите 2.1. и 2.2. се наричат *Условия и генезис на преобразуването на пазара на труда и институции на пазара на труда и техните задачи*, и дават представа за общите принципи на пазара и пазара на труда. По този начин, направеното от Станислав Лис (2015) определение на понятието *пазар*, под което се разбира система от икономически координации на социалния живот, обхващаща всички взаимозаменяеми отношения между господстващите субекти, продаващи определени услуги и техните купувачи. Общото определение на пазар следва да се отнесе към феномена работа. По този начин, възниква концепцията пазар на труда (Unolt, 1999). В по-нататъшната част на този подраздел съществуват зависимости между търсенето и предлагането – на стоки, услуги и в частност работна сила. В подточка 2.2, касаеща институтите на пазара на труда и техните задачи, е представена структурата на техните учреждения, разделена на субекти (Доброволни съюзи на работници, агентства по заетостта, учебни заведения, институции за социален диалог и местно партньорство). В допълнение на информацията за институтите на пазара на труда е описана държавната служба по заетостта, в чиито състав влизат: органите по

заетостта, общинското бюро и воеводство, офисът, обслужващ министъра на труда и воеводството, изпълняващ задачи от този род. Следващите подразделения, т.е. 2.3., 2.4., 2.5., 2.6. са съсредоточени изключително върху взаимовръзката между очакванията на работодателите и професионалната подготовка на завършилите. Значителна част от изследването е посветена на описание на професионалната ситуация на завършилите, взаимодействието между висшето образование и икономическата среда на университета, представяне на резултатите от емпиричните изследвания, свързани с пазара на образователни услуги, представяне на мотивите за получаване на висше образование и избор на университет, въпросите за качеството на образование и най-вече на положението на завършилия университет на полския пазар на труда.

Трета глава се нарича *„Управление на висшето образование“*. Тя се състои от 11 подгрупи и е 75 страници. Първите три подраздела (3.1 - 3.3.) се отнасят за перспективите за развитие на университета, определяйки неговата мисия и път за достигане на своите цели, университетска автономия и компетенция на структурните подразделения. По-нататък в тази част на главата, академичното самоуправление е представено в контекста на полския и европейския опит. В следващите раздели става дума за сферата на дейност на ректора и неговите пълномощия в различните сфери на дейност на университета. В областта на управление на персонала е отделено внимание на планиране на заетостта, оценка на научната дейност на преподавателите, а също на кариерното развитие на научно-педагогическите сътрудници. Представени са също задачите на вътрешната система за обезпечаване на качеството на образованието като цяло, а също е приведен пример за индивидуалната практика на Държавното висше учебно заведение в Гарнобжег. Тази глава се допълва от описание на управлението на финансите на университета, условията и правилата за създаване на образователни предложения за студенти от

университетите, а също от описание на социализацията, селекционната и изследователската роля на университета.

Четвърта глава „Професионална дейност на завършилите университет – университетска практика и законодателно регулиране„ (4 подраздела, 74 страници) е посветена на „регулируемите професии“, достъпът, до които се регулира от отделни положения. Съдържанието на тази глава описва негативните икономически и социални последици от регулирането на професиите, което е свързано с понижаване на икономическото развитие и конкурентоспособност на полската икономика. Във връзка с това, че ограничението на достъпа до професии противоречи на принципа за свободно придвижване на работници в ЕС, в глава 4.3. общата характеристика на правната система на ЕС е направена в контекста на развитието на единния пазар на Съобществото. Също са изложени принципи на препредаване на професионални права на граждани между държавите в режим на опростени процедури. Основната част на тази глава е да се покажат трудностите на завършилите университети при устройване на работа по своята професия, поради отсъствие на необходимата квалификация. Като пример е представена специалността *право*, след чието получаване, завършилият е длъжен да мине допълнителен курс на обучение за допускане към професията: съдия, прокурор или адвокат, без който той не може да работи в качеството на юрист (този курс на обучение е необходимо да се мине след завършване на обучението в университета, той продължава няколко години); специалност *Вътрешна сигурност*, след приключване на обучението, студентът даже не придобива право да бъде физическа охрана; специалност *Туризм и отдих*, не предоставя право на завършилите, например, градски или местен екскурзовод; специалност *Финанси и счетоводство*, след чието придобиване е невъзможно да се работи като брокер или инвестиционен консултант; и специалност *Сестринско дело*, се отличава от предишните с това, че е отличен пример

за обучение на студенти, които заедно с дипломата за висше образование получават и пълна професионална квалификация и възможност веднага да започнат работа.

Петата глава се нарича *„Предлагани изменения в системата на висшето образование и наука“* (тя се състои от 8 подгрупи и 17 страници). Нейната синтетична формула се отнася към общи, но точни постулати на относителни реформи на управление на висшето образование, в нейните многочислени аспекти на функциониране (юридическа, организационна, дидактическа и административна). Предложенията за изменения касаят качеството на образование, моделите на университетите и изследователските институти, иновациите и сътрудничеството с бизнеса, посредством развитие на сътрудниците, финансиране на университетите и неговата автономия, а също интернационализация на висшето образование.

IV. ПРИНОС НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА НАУЧНОТО ЗНАНИЕ

Принос в развитието на висшето образование в условия наменяща се икономика и текущи очаквания на пазара на труда.

Резултатите от изследванията не позволяват да се внедрят нови решения в системата на висшето образование, а също да се внесат изменения в практиката на управление на университета в аспект наменяща се икономика и текущи очаквания от пазара на труда. Резултатите от изследването позволяват да се утвърждава, че е необходима:

1. Адаптация на структурите на висшето образование към социалните и икономическите проблеми на страната.

2. Адекватна адаптация на университета към изискванията на отделните отрасли на икономиката, посредством оптимизация на

продължителността на обучение по образователните програми, включващи провеждане на учебни и квалификационни професионални изпити.

3. Ликвидация на някои регулируеми професии, а процесът за получаване на разрешения и специални квалификации в рамките на тези професии да се реализира от висшите учебни заведения, отчитайки необходимите организационни и програмни изменения за отговорното получаване на квалификация.

4. Необходимост да се вземат под внимание: новите технологии, човешките ресурси, бързият отговор на измененията, правото на извеждане на пазара на нови технологии и иновации, в същото време студентите получават права, гарантиращи бързо развитие на икономиката в много области.

5. Опростяване на системата на образование и неговото подчинение на потребностите на пазара на труда, обусловено от изменението на пропорциите на търсенето и предлагането на конкретни стоки и услуги.

6. Да се ускори използването на творчество на завършващите университети, създадени от тях решения и управление на пазара на труда.

7. Въвеждане в полската система на висше образование практики, използвани в ЕС в областта на свободния международен поток на човешки ресурси, което е приоритет за европейското образование.

8. Изменение на досегашния стил на управление на висшето образование от администриране до автономно, отчитайки зависимостта от финансовото и икономическото положение на страната.

9. Реалният отговор на университета е свързан с нарастващото търсене на специалисти в области на изменение на стандартите за защита на хората.

10. Изменение в образованието и предоставяне на пълномощия за ускоряване на излизането на пазара на труда на персонал, готов да противостои на глобалния тероризъм.

11. Внедряване на международни, стандартизирани образователни програми по някои специалности (например, грижа за болни).

12. Стремение към бърз поток между квалифициран персонал в отговор на такива явления, като съвременни болести или застаряващо общество.

Проведените изследвания доказват необходимост от реформиране на полската система на висше образование в контекста на изменение на икономическите параметри и международния трансфер на квалификации.

V. ПУБЛИКАЦИИ, ПРЯКО СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Списък на публикациите

1. Maciaszczyk P., Chochowska A., Szkolnictwo wyższe – przemiany w procesie kształcenia zasobów ludzkich dla współczesnego rynku pracy (w:) A. Różański, E. Bojar (red.) Praktyka zarządzania wiedzą w obszarze rozwoju potencjału pracowniczego. Politechnika Lubelska 2016, ISBN: 978-83-7947-198-0.
2. Lis S., Maciaszczyk P., Szulich P., W poszukiwaniu kierunków rozwoju gminy Gorzyce (w:) T. Huńka, S. Lis, P. Maciaszczyk (red. nauk.), Gospodarka i rynek pracy w Tarnobrzesckiem w latach 1867 – 2016, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2016, ISBN 978-83-89639-44-8.
3. Chochowska A., Maciaszczyk P., Rola szkolnictwa wyższego w kształceniu profesjonalnych kadr zawodowych na potrzeby regionalnego i ogólnopolskiego rynku pracy (w:) P. Maciaszczyk (red. nauk.), Ekonomiczne aspekty funkcjonowania człowieka we współczesnym świecie, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2017, ISBN 978-83-89639-61-5.
4. Chochowska A., Maciaszczyk P., Zarządzanie szkolnictwem wyższym a potrzeba praktycznego kształcenia studentów na kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne(w:) P. Maciaszczyk (red. nauk.), Ekonomiczne aspekty funkcjonowania człowieka we współczesnym świecie, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2017, ISBN 978-83-89639-61-5.
5. Maciaszczyk P., Chaika I, Britchenko I., Higher education of Ukraine and the needs of consumers (w:) L. Štofová, P. Szaryszová, New Trends in Process Control and Production Management: Proceedings of the

- International Conference on Marketing Management, Trade, Financial and Social Aspects of Business (MTS 2017), May 18-20, 2017, Košice, Slovak Republic and Tarnobrzeg, Poland, 2018 by CRC Press/Balkema, ISBN 978-1-138-05885-9.
6. Stoika V., Maciaszczyk P., Britchenko I., The improvement of the bank infrastructure of Ukraine (w:) L. Štofová, P. Szaryszová, New Trends in Process Control and Production Management: Proceedings of the International Conference on Marketing Management, Trade, Financial and Social Aspects of Business (MTS 2017), May 18-20, 2017, Košice, Slovak Republic and Tarnobrzeg, Poland, 2018 by CRC Press/Balkema, ISBN 978-1-138-05885-9.
 7. Maciaszczyk P., Zarządzanie przyszłością – rola pedagogiki klasycznej w wychowaniu człowieka, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2018, ISBN 978-83-89639-79-0.
 8. Machashtichik P., Britchenko I., Prospects of innovative technologies into educational system introduction (w:) Edited by professors I. Britchenko and Y. Polishchuk, Monograph – Development of small and medium enterprises: The EU and East-Partnership Countries Experience, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2018, ISBN: 978-83-89639-84-4.
 9. Maciaszczyk P., Ignatova Iu., Rudyk N., Mathematical modeling of the small and medium business enterprises profitability, (w:) Edited by professors I. Britchenko and Y. Polishchuk, Monograph – Development of small and medium enterprises: The EU and East-Partnership Countries Experience, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2018, ISBN: 978-83-89639-84-4.
 10. Machashchik P., Britchenko I., Cherniavska T., New Trends in Development of Services in the Modern Economy, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły

Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Tarnobrzeg 2018, ISBN 978-8389639-99-8.

11. Матяшчик П. Управление высшим учебным заведением в современных условиях на примере Польши/Павел Матяшчик, Игорь Бритченко// Электроний науковий журнал ВСУ ім. Черноризец Храбр (Варна, Болгарія). - № 11. - 2018. - 21 с. (ISSN 1313-7514) Режим доступу: <http://ejournal.vfu.bg>.
12. P. Machashchik Code of ethics for SMES: substantiating the necessity and willingness to implement in Ukraine/Larysa Antoniuk, Igor Britchenko, Yevheniia Polishchuk, Nataliia Rudyk, Yuliia Sybirianska, Pavel Machashchik //Problems and Perspectives in Management, Volume 16, Issue 3, 2018. – P. 150-162. ISSN 1727-7051 (print), 1810-5467 (online) Режим доступа: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(3\).2018.12](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(3).2018.12)